

ВІДГУК

офіційного опонента **Крисанової Тетяни Анатоліївни**,
доктора філологічних наук, професора, професора кафедри практики
англійської мови факультету іноземної філології

Волинського національного університету імені Лесі Українки
про дисертаційну роботу

Андрєєвої Марії Андріївни

**«Когнітивно-нараторологічні властивості англійськомовних художніх текстів
для дітей (на матеріалі сучасних художніх наративів Великої Британії)»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 035 – Філологія

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Дисертаційне дослідження Марії Андріївни Андрєєвої, виконане на перетині сучасних нараторологічних, лінгвокогнітивних та мультимодальних студій, зосереджується на особливостях наративного конструювання художнього тексту, що органічно вписується у провідні тенденції сучасної лінгвістичної науки. **Актуальність** обраної теми зумовлена прагненням до комплексного аналізу англійськомовних художніх текстів для дітей, у якому враховано їхні когнітивно-нараторологічні параметри. Як підкреслює відомий австралійський дослідник дитячої літератури Джон Стівенс (Stephens, J. (2010). Narratology. In D. Rudd (Ed.), The Routledge companion to children's literature (pp. 12–24). Routledge.), «більшість творів для дітей становлять саме наративи, а їхнє наукове осмислення неможливе без урахування взаємодії оповідача, тексту та аудиторії» (с.12). У цьому контексті звернення до когнітивно-нараторологічних характеристик дитячих художніх текстів є своєчасним і методологічно обґрунтованим.

У рамках дитино-центричного підходу, робота розглядає дитячі твори не лише як наративні артефакти, але й як інтерактивне середовище, у якому відбувається смислотворення зі сторони дитини-читача. У центрі дослідження перебуває унікальна проблематика сучасних дитячих текстів, у яких знаходять вираження питання гендерного паритету, інклюзії, різноманіття, толерантності, емоційного благополуччя та екологічної свідомості. Розгляд цієї тематики через

призму мультимодальності дозволяє побачити художні наративи для дітей як комплексні дискурсивні утворення, що поєднують вербальні, візуальні та інші семіотичні ресурси. Саме такий підхід відкриває можливість глибше зрозуміти механізми впливу на емоційну сферу читача й формування його ціннісних орієнтирів та підкреслює роль художніх текстів для дітей як важливого лінгвокультурного й освітнього ресурсу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Науковий інтерес дисертації зумовлений актуальністю та значущістю об'єкта й предмета дослідження, що визначають формулювання основної мети, реалізація якої передбачає послідовне й логічне вирішення низки конкретних завдань. Об'єктом дослідження виступають когнітивні та наратологічні властивості художніх текстів для дітей. Предмет дослідження, пов'язаний із вивченням вербальних і невербальних засобів конструювання художнього тексту та їхньої лексико-стилістичної специфіки відкриває широкі перспективи для подальших студій у галузі мультимодальних практик. Метою дослідження є виявлення лінгвокогнітивних та наратологічних властивостей художніх текстів для дітей Великої Британії періоду з XX по XXI ст.

Корпус дослідження є цілком достатнім для реалізації поставленої мети та забезпечує достовірність отриманих результатів. Він уключає англійськомовні художні тексти для дітей британської лінгвокультури у жанрах казки та короткого оповідання, створені у XX–XXI ст. загальним обсягом 4020 умовних сторінок (167,5 умовних друкованих аркушів).

Залучення комплексу якісних методів дало змогу дисертантці послідовно реалізувати поставлені завдання. Когнітивно-наратологічний та мультимодальний аналіз забезпечили виявлення вербальних і візуальних засобів творення неконвенційних смислів у сучасних художніх текстах для дітей. Лінгвостилістичний та семантичний аналізи дозволили визначити специфіку мовлення цих текстів, зокрема функціонування чайлд-метафор, лексичних трансформацій, гіпербол, механізмів створення комічних контекстів тощо, а

також розкрити їхню роль у формуванні точки зору фокалізатора-дитини. У сукупності ці підходи відкривають можливість цілісного осмислення когнітивної та наративної специфіки дитячої літератури, що визначає наукову новизну і значущість проведеного дослідження.

Усі завдання, поставлені в роботі, виконано у повному обсязі. **У тексті дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.**

Обґрунтованість наукових положень і висновків дисертації.

Широта емпіричної бази, методична послідовність та висока ерудованість авторки забезпечили ґрунтовність доказової бази й переконливість результатів дослідження. У дисертації подано всебічний огляд теоретичних засад, релевантних до предмета дослідження, що створює міцне підґрунтя для власних наукових узагальнень.

Заслуговує на увагу методологічна база роботи, що охоплює теоретико-аналітичний, наративно-конструювальний, лексико-стилістичний і мультимодальний етапи, спрямовані на комплексне вивчення механізмів смислотворення у художніх текстах для дітей. Теоретико-аналітичний етап чітко визначив місце дослідження в сучасній лінгвістичній парадигмі: системний розгляд ключових понять та опора на здобутки класичної, когнітивної, мультимодальної наратології й теорії неприродних наративів дозволили органічно вписати його в контекст актуальних наратологічних студій.

Наративно-конструювальний етап зосереджений на аналізі ролі наратора та фокалізатора у творенні художнього наративу для дітей, зокрема у висвітленні точки зору фокалізатора-дитини, відображеної через лексико-семантичні та мультимодальні засоби. У межах цього етапу також виявлено неконвенційні елементи сучасних дитячих художніх текстів – специфічні типи персонажів, оригінальні хронотопи й сюжетні моделі, що визначає наукову новизну дослідження.

Лексико-стилістичний етап логічно продовжує виклад і зосереджується на мовних особливостях дитячої літератури. Як підкреслює професор Алла Цапів (у трактуванні дисертантки), «художні тексти для дітей відрізняються особливим

мовленням, зумовленим життєвим досвідом читача-дитини, його психологічною та емоційною зрілістю...» (с. 122). Дисертантка переконливо доводить функційність таких засобів, як чайлд-метафори, лексичні трансформації, гіперболи, іронія, що відіграють важливу роль у формуванні точки зору дитини-оповідача.

Особливо вагомими є результати мультимодального етапу, які демонструють оригінальні механізми метафоризації поведінки й почуттів дитини через характеристики тварин, рослин та соціальних відносин, опосередкованих гендером, віком і расою. Інтеграція вербальних і візуальних семіотичних ресурсів, здійснена у дослідженні, засвідчує новаторський характер роботи й відкриває нові перспективи для аналізу дитячої літератури.

Важливо підкреслити, що дисертація виконана у межах наукової школи професора Алли Цапів, що засвідчує відповідність наукової розвідки сучасним методологічним орієнтирам і науковим стандартам.

Наукова новизна здобутих результатів.

Наукова новизна дисертаційної праці є беззаперечною. Поєднання когнітивно-наратологічного та мультимодального аналізу дозволило авторці здійснити комплексний і оригінальний огляд дитячих художніх текстів та отримати результати, що суттєво розширюють знання у сфері сучасної нратології. Уперше на широкому матеріалі системно виявлено динамічні й неконвенційні риси дитячої літератури постмодерної та метамодерної доби, що проявляються в унікальних персонажах, взаємопроникненні реального та казкового хронотопів, активному використанні комічних контекстів і створенні неконвенційних наративних структур.

Суттєво новим є встановлення того, що сучасні дитячі тексти різних жанрів відходять від традиційних моделей, фокусуючись на внутрішньому світі дитини та її переживаннях, що дозволяє по-новому оцінювати функції наративу в дитячій літературі. Дослідження демонструє, що художні тексти для дітей виконують важливу соціокультурну функцію, інтерпретуючи інклюзію, гендерну рівність,

різноманіття, расову толерантність та екологічну свідомість, що підтверджує їхню роль у формуванні сучасних цінностей.

Оригінальність роботи проявляється у декількох вимірах. По-перше, у мультимодальному аналізі, оскільки авторкою запропоновано й обґрунтовано поняття «мультимодальна синестезія», яке розкриває механізми формування емпатії читача-дитини завдяки візуальним образам. По-друге, лінгвостилістичний аналіз уперше системно висвітлив функціонування лексичних трансформацій, що визначально впливають на поетику сучасних дитячих текстів. Отже, результати дисертації мають суттєве значення для розвитку сучасної лінгвістики, підкреслюючи наукову цінність комплексного підходу до вивчення дитячої літератури та її соціокультурної функції.

Теоретичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертації визначається її внеском у кілька ключових напрямів сучасної лінгвістики та літературознавства. По-перше, робота збагачує жанрологію, пропонуючи обґрунтовану класифікацію та характеристику гібридності сучасних художніх текстів для дітей, що поєднують традиційні й неконвенційні жанрові елементи. По-друге, дослідження вносить суттєвий вклад у когнітивну наратологію, зокрема через системне вивчення механізмів конструювання внутрішнього світу персонажа-дитини та способів репрезентації його емоцій, почуттів і внутрішніх конфліктів. По-третє, результати роботи мають значення для мультимодальної наратології, оскільки демонструють, як взаємодія вербальних і візуальних модусів забезпечує формування смислів, що конструюють соціокультурні цінності, характерні для дитячого віку. Нарешті, дисертація робить внесок у лінгвостилістику, висвітлюючи особливості формування чайлд-метафор, лексичних трансформацій та адаптації існуючих сталих виразів до когнітивних здібностей дитячого читача.

Практичне значення одержаних результатів.

Іншим вагомим пунктом значущості цієї дисертації є її практичний вимір. Робота пропонує конкретні методологічні та аналітичні підходи до вивчення сучасних дитячих текстів, що можуть бути інтегровані у навчальний процес

бакалаврських, магістерських та освітньо-наукових програм. Результати можуть бути використані для формування у здобувачів уміння комплексно аналізувати тексти, поєднуючи вербальні та візуальні модуси, розпізнавати неконвенційні наративні стратегії, а також виділяти соціокультурні смисли сучасної дитячої літератури. Практичне значення полягає також у можливості застосування цих методик для розвитку навичок інтерпретації художніх текстів, проведення мультимодального аналізу та лінгвостилістичних досліджень у рамках курсів стилістики, наратології, лексикології, сучасної літератури і когнітивної лінгвістики. Забезпечуючи ефективне поєднання теоретичних знань і практичних умінь, результати дослідження створюють стійке підґрунтя для подальшого використання у науковій та педагогічній діяльності.

Повнота викладу здобутих результатів.

Повнота викладення матеріалу у дисертації підтверджується широким колом апробаційних заходів та публікаційною активністю здобувачки. Результати дослідження були представлені на восьми міжнародних і одній всеукраїнській науково-практичній конференції, що свідчить про достатній рівень академічного визнання обраної тематики. Наукові результати дисертації висвітлено у 12 публікаціях, серед яких 5 статей у фахових виданнях України (2 одноосібні, 3 у співавторстві) та 7 тез у матеріалах міжнародних конференцій (5 одноосібних, 2 у співавторстві), що підтверджує повноту викладеного матеріалу.

Дискусійні положення дисертації.

Попри позитивні сторони та здобутки цього дисертаційного дослідження, робота не позбавлена дискусійних моментів, котрі потребують подальшого з'ясування:

1. Дисертантка вибудувала ґрунтовну теоретичну основу, у якій систематизовано різні підходи, необхідні для розуміння механізмів смислотворення в художній літературі для дітей. Водночас у деяких аспектах цей огляд набуває описового характеру й не завжди демонструє, як саме конкретні теорії можуть слугувати поглибленому розумінню аналізованого явища. Зокрема, залишаються не цілком окресленими функції й дослідницький

потенціал поняття «наратора», докладно розглянутого на с. 56–66 дисертації, тоді як у подальшому аналітичному корпусі роботи авторка переважно послуговується поняттями «наратора» та «фокалізатора».

2. Дисертантка слушно підкреслює, що емоційний стан дитини є центральним у сучасних художніх текстах, що знаходить своє відображення у взаємодії вербального та візуального модусів. Разом з тим більш глибоке осмислення ролі емоцій у конструюванні художніх наративів для дітей значно збагатило б результати дослідження. Було б доречно узагальнити типові комбінації вербальних і невербальних семіотичних ресурсів, характерні для конструювання емоцій, а також визначити таксономію цих засобів. Крім того, корисним стало б систематизувати приклади емоційних інтерпретацій у різних жанрах та продемонструвати, як їхня мультимодальна репрезентація співвідноситься з особливостями художнього хронотопу та структурою наративу. Водночас слід зазначити, що такі уточнення відкривають перспективи для подальшого розвитку наукових пошуків авторки.

3. Наступне зауваження стосується методично непідтвердженого вживання в роботі поняття “часто”, зокрема у формулюваннях: «Автори художніх текстів часто впорядковують розташування персонажів так, щоб вони утворювали паралельні або протилежні візерунки» (с. 151) та «Гіперболізація, яка пов’язана з внутрішнім станом персонажа, часто супроводжується графічним засобом капіталізації, що підкреслює інтенсивність емоцій героя чи героїні» (с. 191). Таке вживання створює відчуття узагальнення, яке не підкріплене кількісними даними або системним аналізом. Доцільно уточнити, у яких контекстах і за яких умов зазначене явище справді є типовим, що підвищить аналітичну точність та наукову логічність думки.

4. Робота містить аналіз значного корпусу матеріалу, що дозволило дисертантці зробити низку важливих висновків щодо лексико-семантичних і лексико-стилістичних особливостей текстів. Водночас для кращої системності викладу результатів доцільним було б представити їх у вигляді класифікаційних таблиць, що надало б дослідженню більшої структурованості.

Побажання та зауваження, висловлені вище, не ставлять під сумнів цінні результати та висновки, отримані в цьому дослідженні, а пропонують можливі шляхи удосконалення методу дослідження та репрезентації отриманих даних.

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи. Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Марії Андріївни Андрєєвої на тему «Когнітивно-наратологічні властивості англійськомовних художніх текстів для дітей (на матеріалі сучасних художніх наративів Великої Британії)» дає підстави вважати, що робота є завершеним самостійним дослідженням із високою науковою значущістю та новизною. Зважаючи на актуальність, наукову новизну та обґрунтованість сформульованих у дисертації положень, убачаємо перспективи застосування отриманих як теоретичних результатів, так і практичних знахідок дослідження. Уважаємо, що робота виконана на високому теоретичному і методологічному рівні та відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Андрєєва Марія Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 035 – Філологія.

Доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри практики англійської мови
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Тетяна КРИСАНОВА